

PATVIRTINTA
Viešosios įstaigos Audito ir
apskaitos tarnybos direktoriaus
2009 m. gegužės 14 d. įsakymu
Nr. VAS-3

30-OJO VERSLO APSKAITOS STANDARTO „SUSIJĘ ASMENYS“ METODINĖS REKOMENDACIJOS

*Parengtos pagal standartą su pakeitimais, galiojančiais nuo 2013 m. sausio 1 d.
(Žin., 2012, Nr. 153–7905)*

Paryškintu šriftu spausdinamas verslo apskaitos standarto tekstas. Po standarto punktais pateiktos rekomendacijos nėra standarto dalis. Jų tikslas – paaiškinti, kaip finansinėse ataskaitose pateikiama informacija apie susijusius asmenis. Pavyzdžiai nepakeičia standarto nuostatų, tačiau paaiškina, kaip jos gali būti taikomos.

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šio standarto tikslas – nustatyti informacijos apie susijusius asmenis pateikimo tvarką finansinėse ataskaitose. Tokia informacija jos vartotojams suteiktų galimybę patikimiau įvertinti įmonės finansinę būklę, veiklos rezultatus ir veiklos tęstinumą.

Įmonių veikloje sandoriai su susijusiais asmenimis yra įprastas reiškinys. Patronuojančios įmonės savo veiklą gali plėtoti per dukterines ar asocijuotąsias įmones. Susijusių asmenų sandoriai gali daryti tiesioginę įtaką įmonės veiklos rezultatams. Susiję asmenys vienas kitam gali parduoti prekių ar suteikti paslaugų mažesnėmis arba didesnėmis kainomis negu kitiems asmenims. Poveikis įmonės veiklos rezultatams gali būti vien dėl to, kad yra susijusių asmenų, nors jie nėra sudarę sandorių. Pavyzdžiui, patronuojanti įmonė gali nurodyti dukterinei įmonei nevykdyti tos ar kitos veiklos, apriboti jos veiklą tam tikroje vietovėje, uždrausti vykdyti tyrimo ir plėtros darbus ar pareikalauti nutraukti sandorius su jos prekybos partneriu, nes patronuojanti įmonė įsigijo kitą dukterinę įmonę, kurios veikla tokia pati, kaip ir pirmosios dukterinės įmonės prekybos partnerio.

Informacija apie susijusius asmenis, jų sandorius su įmone (įmonių grupe) gali turėti įtakos apskaičiuojant įmonės (įmonių grupės) finansinės būklės rodiklius, įvertinant riziką. Ši informacija gali būti svarbi investuotojams, kredito įstaigoms, prekybos partneriams, priežiūros institucijoms ir kitiems finansinių ataskaitų informacijos vartotojams.

Pavyzdys

Bankas, suteikdamas paskolą savarankiškai įmonei, žino, kad paskola bus panaudota jos veiklos plėtrai. Suteikdamas paskolą įmonei, kuri yra įmonių grupės dukterinė įmonė, bankas paprašė informacijos apie susijusius asmenis, nes jam svarbu žinoti, kad gautą paskolą įmonė panaudos savo, bet ne patronuojančios įmonės ar kitos tos įmonių grupės įmonės veiklai finansuoti. Tai neįrodys paskolos panaudojimo paskirties, bet bankas turi įvertinti dukterinei įmonei suteiktos paskolos panaudojimo ir paskolų suteikimo visai grupei riziką.

2. Šiame standarte apibūdinami susiję asmenys ir nustatoma, kokia informacija apie juos, jų sandorius su įmone ar įmonių grupe turi būti pateikta finansinėse ataskaitose.

3. Šį standartą turi taikyti finansines ataskaitas rengiančios įmonės, išskyrus įmones, turinčias teisę rengti sutrumpintas finansines ataskaitas.

Jei pagal Lietuvos Respublikos finansinės atskaitomybės įstatymą įmonė gali rengti sutrumpintas finansines ataskaitas, bet rengia nesutrumpintas, tačiau aiškinamajame rašte nurodo, kad ji pateikia sutrumpintas finansines ataskaitas, ji informacijos apie susijusius asmenis aiškinamajame rašte gali nepateikti. Jei pagal minėtą įstatymą įmonė gali rengti sutrumpintas finansines ataskaitas, bet rengia nesutrumpintas, tačiau jos įstatuose numatyta (arba aiškinamajame rašte parašyta), kad pateikia nesutrumpintas ataskaitas, ji turi vadovautis šiuo standartu ir aiškinamajame rašte pateikti informaciją apie susijusius asmenis.

4. Jei įmonė savo nuožiūra nusprendžia sutrumpintose finansinėse ataskaitose pateikti informaciją apie susijusius asmenis, ji turi taikyti šį standartą.

Jei įmonės aiškinamajame rašte pateikiama informacija apie susijusius asmenis, ši informacija turi būti pateikiama pagal šio standarto reikalavimus.

5. Įmonių grupės įmonių tarpusavio sandoriai iš konsoliduotųjų finansinių ataskaitų eliminuojami, todėl aiškinamajame rašte pateikiama informacija tik apie nekonsoliduojamų grupės įmonių ir įmonių grupei nepriklausančių susijusių asmenų sandorius. Nekonsoliduotosiose patronuojančios ir dukterinių įmonių finansinėse ataskaitose pateikiama informacija apie sandorius su visais susijusiais asmenimis, įskaitant įmonių grupei priklausančių įmonių tarpusavio sandorius.

Sudarant įmonių grupės konsoliduotąsias finansines ataskaitas pagal 16-ąją verslo apskaitos standartą „Konsoliduotosios finansinės ataskaitos ir investicijos į dukterines įmones“, įmonių grupės įmonių sandoriai eliminuojami todėl, kad nebūtų iškraipomi įmonių grupės veiklos rezultatai. Nors įmonių grupės įmonių tarpusavio sandoriai iš konsoliduotųjų finansinių ataskaitų eliminuojami ir informacija apie juos nepateikiama, tačiau šiose ataskaitose turi būti atskleista informacija apie išmokas patronuojančios įmonės vadovams ir apie sandorius su kitais susijusiais asmenimis, nepriklausančiais šiai įmonių grupei. Be konsoliduotųjų finansinių ataskaitų tiek patronuojanti įmonė, tiek dukterinės įmonės sudaro savo atskiras finansines ataskaitas. Atskirose įmonės finansinėse ataskaitose parodomoms įmonės veiklos rezultatams įmonių grupės įmonių tarpusavio sandoriai gali turėti reikšmingos įtakos, todėl informacija apie juos turi būti atskleidžiama šio standarto nustatyta tvarka.

6. Šiame standarte žodis „akcininkas“ suprantamas kaip pelno siekiantis juridinis ir (ar) fizinis asmuo, įgijęs įmonės akcijų, pajų ar kitų nuosavybės teisių.

Kadangi kiekvieno pelno siekiančio juridinio asmens dalyviai, t. y. akcininkai, pajininkai, tikrųjų ir komanditinių ūkinių bendrijų nariai, vadinami skirtingai, kad standarto nuostatų aiškinimas metodinėse rekomendacijose būtų paprastesnis, pelno siekiančių juridinių asmenų dalyviai vadinami akcininkais.

II. PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Asocijuotoji įmonė – įmonė, kuriai reikšmingą poveikį gali daryti kita įmonė ir kuri nėra tos įmonės dukterinė įmonė ar pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį veikianti įmonė.

Artimieji šeimos nariai – sutuoktinis, asmuo, su kuriuo registruota partnerystė (toliau – sugyventinis), tėvai, broliai, seserys, seneliai, vaikai, vaikai ir vaikų sutuoktiniai, vaikų sugyventiniai.

Dukterinė įmonė – įmonė, kuriai kita įmonė gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį.

Įmonės vadovai – įmonės administracijos vadovas, valdybos ir stebėtojų tarybos nariai, kiti asmenys, kuriems suteikta teisė planuoti ir kontroliuoti įmonės veiklą, jai vadovauti ir (ar) atsakyti už galutinius sprendimus.

Lemiamas poveikis įmonei – teisė valdyti įmonės finansinę ir veiklos politiką, siekiant gauti naudos iš jos veiklos.

Patronuojanti įmonė – įmonė, kuri kitai įmonei gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį.

Reikšmingas poveikis įmonei – galimybė nedarant lemiamo poveikio įmonei dalyvauti priimant jos finansinės ir ekonominės veiklos sprendimus.

Susijęs asmuo – su įmone susijęs juridinis ir (ar) fizinis asmuo, kuris:

- a) tiesiogiai ar netiesiogiai daro lemiamą poveikį įmonei;
- b) gali daryti įmonei reikšmingą poveikį;
- c) bendrai kontroliuoja jungtinės veiklos sutarties objektą;
- d) yra įmonė, kuriai daro lemiamą poveikį ta pati patronuojanti įmonė arba tas pats fizinis asmuo (jų grupė);
- e) yra asocijuotoji arba dukterinė įmonė;
- f) yra pagal jungtinės veiklos sutartį kontroliuojama įmonė;
- g) yra vienas iš įmonės arba patronuojančios įmonės vadovų;
- h) yra vieno iš a), b), c) arba g) punktuose nurodytų asmenų artimas šeimos narys;
- i) yra įmonė, kuriai daro lemiamą poveikį, ją bendrai kontroliuoja ar jai reikšmingą poveikį gali daryti bet kuris iš g) arba h) punktuose nurodytų asmenų;
- j) yra įmonė, kaupianti ir, pasibaigus darbo santykiams, mokanti pensijas ir kitas išmokas įmonės arba su ja susijusio juridinio asmens darbuotojams.

Susijusių asmenų sandoris – susijusių asmenų turto ar įsipareigojimų atlygintino ar neatlygintino perleidimo arba paslaugų teikimo sandoris.

Vadovaujančioji patronuojanti įmonė – patronuojanti įmonių grupės įmonė, kuri nėra kitos patronuojančios įmonės dukterinė įmonė.

III. SUSIJUSIŲ ASMENŲ NUSTATYMAS

7. Įmonė pagal šio standarto nuostatas turi nusistatyti, kokius asmenis laikys susijusiais. Nustatydamą susijusius asmenis, įmonė turi įvertinti ne tik teisinius santykius, bet ir jų ekonominę prasmę.

Finansinėse ataskaitose pateikta informacija apie susijusius asmenis yra svarbi vartotojams, kad ją įvertinę galėtų priimti pagrįstus sprendimus. Vadovaudamasi susijusių asmenų apibrėžimu, įmonė turi nustatyti, kokie fiziniai ir juridiniai asmenys yra su ja susiję, ir išvardyti susijusių asmenų grupes.

Nustatant susijusius asmenis, kiekvieno sandorio reikšmingumas turi būti išanalizuojamas ir įvertinamas atskirai, todėl nėra ir negali būti iš anksto nustatytų taisyklių, kurios būtų tinkamos visais atvejais.

Nustatant susijusius asmenis, kiekvienas juridinis ar fizinis asmuo, kuris gali būti susijęs su įmone, įvertinamas atskirai atsižvelgiant į teisinių santykių turinį ir formą, įmonei daromą poveikį. Ne visada asmenys, kurie turi ryšių ir sudaro stambių sandorių su finansines ataskaitas teikiančia įmone, yra susiję asmenys.

Paprastai susijusiais asmenimis nelaikomi finansines ataskaitas teikiančios įmonės klientai, tiekėjai, suteikiantys nuolaidų dėl to, kad įmonė perka didelį prekių ar paslaugų kiekį, bankas, suteikiantis įmonei paskolą, komunalinių paslaugų teikėjai. Valstybės institucijos susijusiais asmenimis nelaikomos net ir tada, kai vykdydamos savo įprastą veiklą, taiko sankcijas arba apriboja įmonės veiklą. Net tokios dvi įmonės, kurių valdymo organuose yra tie patys asmenys, kurios

vykdo bendrai kontroliuojamą ekonominę veiklą ar kurios turi bendrai kontroliuojamo turto, ne visada laikomos susijusiomis.

Pavyzdys

Įmonė „A“ ir įmonė „B“ steigia savo atstovybes toje pačioje užsienio šalyje. Įmonė „A“ sudaro sutartį su įmone „B“, pagal kurią numato bendrai įsigyti patalpas savo atstovybių veiklai užsienyje vykdyti. Patalpų įsigijimo išlaidos yra dalijamos per pusę. Jungtinės veiklos sutartyje numatyta, kad patalpų negalima išnuomoti, parduoti ar kitaip perleisti be abiejų partnerių sutikimo. Atstovybės įsteigtos ir veikia įsigytose patalpose. Įmonių „A“ ir „B“ veikla yra skirtinga ir jos neturi jokių kitų sandorių, tik dalijasi atstovybės patalpų išlaikymo sąnaudas. Šiuo atveju įmonė „A“ ir įmonė „B“ nelaikomos susijusiais asmenimis, nors ir turi bendrai kontroliuojamą turtą.

Pavyzdys

Įmonės „C“ direktoriaus pavaduotojas yra įmonės „D“ valdybos konsultantas. Valdyboje priimant sprendimus jis negali daryti reikšmingo poveikio, nes atlieka tik konsultanto funkcijas, todėl įmonė „D“ nelaikoma susijusiu asmeniu su įmone „C“.

8. Su įmone susiję juridiniai asmenys gali būti: patronuojanti, dukterinė, asocijuotoji įmonė, įmonė, bendrai kontroliuojanti jungtinės veiklos sutarties objektą, ir kt.

Patruojanti įmonė – įmonė, kuri kitai įmonei gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį. Dukterinė įmonė – įmonė, kuriai kita įmonė gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį. Asocijuotoji įmonė – įmonė, kuriai reikšmingą poveikį gali daryti kita įmonė ir kuri nėra tos įmonės dukterinė įmonė ar pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį veikianti įmonė.

Įmonės, bendrai kontroliuojančios jungtinės veiklos sutarties objektą – tai įmonės, pasirašiusios jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį, pagal kurią, kooperuodamos savo turtą, darbą ar žinias, jos įsipareigoja bendrai siekti tam tikro, įstatymams neprieštaraujančio, tikslo arba vykdyti tam tikrą veiklą. Jungtinės veiklos sutarties objektai gali būti įvairių formų ir struktūros. Dažniausiai pasitaiko šių jungtinės veiklos sutarties objektų: bendrai kontroliuojama ekonominė veikla, bendrai kontroliuojamas turtas ir pagal jungtinės veiklos sutartį kontroliuojama įmonė. Visiems jungtinės veiklos sutarties objektams būdinga, kad juos bendrai kontroliuoja du ar daugiau sutartimi susietų partnerių.

Pavyzdys

Įmonė „A“ su užsienio prekybos agentūra sudarė bendros veiklos sutartį. Įmonė „A“ tiekia prekes, kurias užsienio prekybos agentūra parduoda kitose šalyse. Bendra veikla yra prekių asortimento, reklamos pobūdžio ir pardavimo kainų nustatymas, prekybos administravimas ir rinkų paieška. Įmonė ir užsienio prekybos agentūra dalijasi pelną: 40 % pelno tenka įmonei „A“ ir 60 % – užsienio prekybos agentūrai. Įmonė „A“ ir užsienio agentūra yra susiję asmenys.

9. Su įmone susiję fiziniai asmenys gali būti: įmonės vadovai ir jų artimieji šeimos nariai, lemiamą arba reikšmingą poveikį įmonei galintys daryti asmenys ir jų artimieji šeimos nariai, kiti asmenys.

Į sudaromą susijusių asmenų sąrašą turėtų būti įtraukiami įmonės akcininkai, kurie tai įmonei gali daryti reikšmingą arba lemiamą poveikį, tai yra asmenys, kuriems tiesiogiai ar

netiesiogiai visuotiniame akcininkų susirinkime priklauso reikšmingos (ne mažiau kaip 20 % balsų) balsavimo teisės, ir artimi jų šeimos nariai, galintys per sandorius daryti įmonei poveikį. Susijusiems asmenims taip pat priskiriami įmonės ir jos patronuojančios įmonės vadovai ir jų artimi šeimos nariai, per sandorius su įmone galintys daryti jai poveikį.

Įmonei svarbu žinoti su ja susijusius fizinius asmenis, nes pagal juos galima nustatyti susijusius juridinius asmenis, kad finansinėse ataskaitose ji galėtų atskleisti informaciją apie savo sandorius su jais.

Artimais šeimos nariais laikomi tik tie giminaičiai, kurie gali paveikti asmens santykius su įmone ar būti jų veikiami. Jeigu šeimos nariai negali paveikti susijusio asmens veiksmų sudarant sandorius su įmone, o jis negali paveikti šeimos narių, jie nelaikomi susijusiais asmenimis.

Įmonės vadovų sąrašą sudaro pati įmonė. Į sąrašą įtraukiami įmonės vadovai, kuriems suteikta teisė planuoti ir kontroliuoti įmonės veiklą. Paprastai į šį sąrašą įrašomi stebėtojų tarybos ir valdybos nariai (jei stebėtojų taryba ir valdyba sudaroma), generalinis direktorius, kiti direktoriai, direktoriaus pavaduotojai, vyriausiasis buhalteris. Gali būti įtraukiami ir kiti darbuotojai, kurie turi teisę priimti sprendimus arba kontroliuoti, pavyzdžiui, gamybos, planavimo skyrių ar kitų padalinių vadovai, jei jie turi teisę priimti įmonės veiklai reikšmingus sprendimus.

Pavyzdys

Įmonės akcininkas, turintis kontrolinį akcijų paketą, reikalauja, kad išimtinė teisė eksportuoti įmonės pagamintą produkciją būtų suteikta jo žmonos kontroliuojamai įmonei. Akcininko žmona yra susijęs asmuo, nes ji yra akcininko, kuris įmonei daro lemiamą poveikį, artima šeimos narė.

Pavyzdys

Įmonė „A“ perka medžiagas iš įmonės „B“. Įmonės „A“ komercijos direktorius yra įmonės „B“ direktorės vyras. Pardavimo kainas įmonė „B“ nustato vadovaudamasi valdybos patvirtintu kainoraščiu, taikydama įprastas pristatymo ir apmokėjimo sąlygas. Įmonės „B“ direktorės vyras nelaikomas susijusiu asmeniu, nes jis negali daryti įtakos sandorių sąlygoms.

Pavyzdys

Pagal patvirtintą įmonės valdymo struktūrą Gamybos ir strateginio planavimo skyriaus viršininkas turi teisę duoti nurodymus cecho viršininkui dėl tokių įmonei svarbių klausimų, kaip gamybos planų sudarymas, žaliavų tiekimo sutarčių pasirašymas ir pan. Šiuo atveju skyriaus viršininkas turėtų būti įtraukiamas į su įmone susijusių asmenų sąrašą.

IV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

10. Pagal šio standarto naująją redakciją informacija atskleidžiama 2009 m. sausio 1 d. ir vėliau prasidedančių ataskaitinių laikotarpių finansinėse ataskaitose, taip pat gali būti atskleidžiama ir ankstesnių ataskaitinių laikotarpių finansinėse ataskaitose.